

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

KURTULUŞ VE KURULUŞUN
SEMBOL KENTİ
İZMİR
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

26 - 28 EYLÜL 2012

Yayına Hazırlayan
Murat Alper PARLAK

ANKARA 2015

MİLLÎ MÜCADELE'DE İZMİR (AYDIN) VALİSİ RAHMI BEY

Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN*

Rahmi Bey'in İzmir Valisi olarak atandığı 1913 yılına kadar olan yaşamı aslında başlı başına bir inceleme konusudur. Rahmi Bey, 1873 yılında Selanik'te doğmuştur. Rumeli'nin önde gelen ailelerinden, Evrenesoğulları'ndan olan Rahmi Bey, ilk ve orta öğrenimini doğduğu yer olan Selanik'te tamamladıktan sonra, 1893 yılında Mekteb-i Hukuk-u Şahane'ye kayıt yaptırmıştır. Ancak öğrenciliğinin sonlarında İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. Rahmi Bey, bir süre tutuklu kaldıktan sonra Avrupa'ya kaçmış ve burada Abdullah Cevdet ile iyice yakınlaşmıştır. 1899 yılında yurda dönen Rahmi Bey, siyasal faaliyetlerini sürdürmüş ve 1906 yılında Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kuruluşunda doğrudan rol oynamıştır. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra başlayan yeni dönemde önceki çalışmalarının bir nevi karşılığını alan Rahmi Bey, 1908-1912 yılları arasında Selanik Milletvekili olarak Mebusan Meclisi'nde yer almıştır. Aynı dönemde Cemiyet içerisindeki etkinliğini de sürdürmüştür¹.

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurucularından olan ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de önde gelenlerinden biri olarak isim yapan Rahmi Bey, 19 Eylül 1913 tarihinden 24 Ekim 1918'e kadar, yaklaşık beş yıl İzmir Valisi olarak görev yapmıştır. Rahmi Bey'in İzmir'de görev yaptığı ve bir anlamda adının da tarihe kazındığı 1913-1918 yılları üzerinden bir inceleme yapıldığında, onun İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidarının bir parçası ve İzmir'deki İttihatçı oluşumun bir uzantısı olduğu görülür.

Rahmi Bey'in adı genellikle İzmir Valiliği ile birlikte kullanılmasına karşın, bu çalışmanın ağırlıklı konusu Rahmi Bey'in İzmir Valiliği değil, valilik son-

* **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü**

1 Ahmet Mehmetefendioğlu, "Rahmi Bey'in İzmir Valiliği", **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Sayı:3, Cilt:1, 1993, s. 347.

rasındaki durumu ve siyasal faaliyetleridir. Eğer Millî Mücadele dönemini, 30 Ekim 1918-11 Ekim 1922 tarihleri arasındaki yıllar olarak ele alırsak, Rahmi Bey'in Millî Mücadele'deki faaliyetlerini üç dönemde inceleyebiliriz. Birincisi İzmir Valiliği görevinin son günleri ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından İstanbul'da tutuklanmasına kadar geçen dönem, ikinci dönem İstanbul ve Malta'daki tutukluluk yılları ve üçüncü dönem ise Malta'dan döndükten sonraki yıllardır.

Rahmi Bey üzerine bir inceleme yapıldığında iki niteliğinin ön plana çıktığı görülür. Birincisi İttihatçılığı, ikincisi ise İngiltere'ye yakınlığıdır. Bu iki nitelik, Birinci Dünya Savaşı sonunda pratiğe dönüşmüş ve Rahmi Bey, Talat Paşa tarafından barış için İngilizlerle temas etmekle görevlendirilmiştir². İttihatçı kabinenin Birinci Dünya Savaşı sırasında İzmir'deki İngilizlere büyük kolaylıklar sağlayan Rahmi Bey'e barış için güvenmesi normaldi³. Talat Paşa tarafından belli bir güven çerçevesinde görevlendirilen Rahmi Bey'in İttihatçılığının ne düzeyde olduğunu gösteren bilgi bununla sınırlı değildir. Hükûmetin istifası sonrasında yurdu terk etmek için çalışmalar yapan Enver Paşa'ya Rahmi Bey'in 3000 lira gönderdiğine dair bir bilgiye anılarda rastlanmaktadır⁴. Bu arada Talat Paşa'nın istifası sonrasında hükûmeti kurmakla görevlendirilen Tefvik Paşa'ya Rahmi Bey'i kabineye alması için telkinde bulunduğu da bahsedilmektedir⁵. Aslında Rahmi Bey'in İngiltere'ye olan yakınlığı Alman yanlısı olarak bilinen İttihat ve Terakki hareketinin, bir başka niteliğini de göstermektedir. Rahmi Bey'in İngiliz yanlılığından hareketle İttihat ve Terakki Partisi'nin dış politikada homojen bir anlayışa sahip olmadığı da söylenebilir. Kaldı ki, İngiltere'ye yakın olanlar gibi, Fransa ile de temasta bulunanların varlığı bir gerçektir.

2 Mustafa Ragıp Esatlı, **İttihat ve Terakki'nin Son Günleri**, Bengi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 58; Sina Akşin, **İstanbul Hükûmetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 20, 51; Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Cilt: I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977, s. 9.

Mütareke için İngilizlere başvurulmasını zorunlu gören Hükûmet, İzmir Valisi Rahmi Bey'in İngilizlerle görüşmek için görevlendirmesi sonrasında, Rahmi Bey 5 Ekim 1918'de Vilayet Yabancı İşler Müdürü Charles Karabiber Bey ile Fransız uyruklu M. Edmond Giraud'yu Talat Paşa'nın barış teklifini kapsayan bir mektup ile Midilli'deki İngiliz temsilcisine göndermiştir. Tansel, s. 10; Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, İstanbul, 1965, Cilt: 1, s. 41.

3 Esatlı, **a.g.e.**, s. 584.

4 Esatlı, **a.g.e.**, s. 640.

5 Tansel, **a.g.e.**, s. 13.

Talat Paşa tarafından İngilizlerle temasla görevlendirilen Rahmi Bey, Talat Paşa'nın istifasının ardından, Tevfik Paşa'nın sonuçsuz kalan hükümet kurma çabaları sonrasında göreve gelen Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti'nden aynı itibarı görmemiş ve 24 Ekim 1918 tarihinde görevden alınmıştır⁶. Rahmi Bey ve diğer valilerin görevden alınmasında yurttta oluşan infialin etkisinin olduğuna dair bilgiler mevcuttur⁷. Rahmi Bey'in İzmir Valisi olmasında da, görevden alınmasında da İttihatçı olmasının doğrudan etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Daha açık bir deyişle İttihatçı olduğu için İzmir Valiliğine atanmış, değişik koşullarda bu kez İttihatçı olduğu için görevden alınmıştır. Muhtemelen valiliğe atanırken görünen neden olarak liyakatten bahsedilmiş, görevden alınırken de bu kez bazı yolsuzluk söylentileri gündeme getirilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi burada onun bürokratik kariyerini asıl belirleyen etken İttihatçılığdır. Rahmi Bey'in görevden alınmasında, onun beş yıl boyunca görev yaptığı İzmir'de Rumların etkinliğini kırmak ve millî burjuvazi yaratmak için yapmış olduğu çalışmaların etkisinin büyük olduğu kesindir. Zaten söz konusu faaliyetler de İttihatçılığın bir gereğidir.

Rahmi Bey, İzmir'den ayrılmadan önce İzmir halkına şu veda bildirisini yayınlamıştır: *“Dâhiliye Nezaretinden aldığım emir üzerine, Vilayet makamını terk ettim. Beş yıllık memuriyet hayatım sırasında, bu güzel memlekete elimden gelen hizmeti yapmaya çalıştım. Meydana gelen her başarı, bütün memur arkadaşlarımın içten yardımlarına, halkın güven ve yakınlığına, basının desteğine çok şeyler borçludur. Hayatımın en unutulmaz anılarını İzmir şehriyle ilgili olanlar teşkil edecektir. Vefalı İzmir halkının da kalplerinin bir köşesinde bana ait bir anı saklayacaklarını ümit ediyorum. Bu ümitle İzmir ilinin gencine yaşlısına, kız ve erkek okul öğrencilerine, kısaca hepsine sonsuz sevgilerimi bildirerek ayrılıyorum. Elveda...”*⁸

Bu arada İttihatçılığı ile bilinen ve tehcir uygulamasından dolayı da adı ön plana çıkan bir valinin Mütareke⁹ için yapılan görüşmelerden hemen önce (Mondros Mütarekesi'nden 6 gün önce) görevden alınması, görüşmeler için hazırlık yapan hükümetin (Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti) elini güçlendirecek bir karar olarak değerlendirilebilir. Aslında Rahmi Bey ve yine bazı valilerin görevlerinden alınmaları, Osmanlı Devleti'nin savaşın mağlubiyetini en az hasarla atlama konusunda hazırlanan paketin bir parçasıdır.

6 Akşin, **a.g.e.**, s. 33.

7 Esatlı, **a.g.e.**, s. 629.

8 **Köylü Gazetesi**, 25 Ekim 1918'den aktaran Mehmetefendioğlu, 368; Kamil Erdeha, **Millî Mücadele'de Vilayetler ve Valiler**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s. 372.

9 Mondros Mütarekesi ile ilgili olarak geniş bilgi için bakınız: Ali Fuad Türkgeldi, **Görüp İştiklerim**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İkinci Basılış, Ankara, 1951, s. 153-158.

Elimizdeki bazı belgeler Rahmi Bey'in görevden alınmakla kalmadığı, aynı zamanda izlendiğini de ortaya koymaktadır. Dâhiliye Nezareti'nden İzmir (Aydın) Vali vekili Nurettin Paşa'ya gönderilen bir telgrafta Rahmi Bey'in firar etme ihtimalinden bahsedilmiş ve bunun önlenmesi için talimat verilmiştir¹⁰. Buna karşılık Nurettin Paşa verdiği cevapta Rahmi Bey'in İzmir'de geniş çevresinin bulunduğuna ve nüfuzlu bir kişi olduğuna işaret etmiş ve İzmir'den çıkarılmasının gerekli olduğunu bildirmiştir. Ayrıca telgrafta zaten sayıca yeterli olmayan iki müfettişten birinin İstanbul'a dönmesinin doğru olmadığı, oysa güçlü bir soruşturma heyetinin çalışmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir¹¹. Dâhiliye Nezareti ise Rahmi Bey'in İzmir'den çıkarılması için kanuni bir gerekçe bulunmadığını, ancak üç müfettişin İstanbul'dan gönderileceğini açıklamıştır¹². Bundan da anlaşıldığı gibi, Nurettin Paşa, Rahmi Bey'in İzmir'deki faaliyetlerinden rahatsızdır ve İzmir dışına çıkarılması için Hükûmet'ten yardım istemektedir. Söz konusu karşılıklı telgraflar 3-4 Kasım 1918 tarihlidir. Yani, Rahmi Bey'in görevden alınmasından sonraki on güne rastlamaktadır. Rahmi Bey daha sonra kendi iradesiyle İstanbul'a gitmiş ve burada Hükûmet yetkilileriyle görüşmeler yaparak yeniden İzmir'e dönmüştür¹³.

Rahmi Bey'in İstanbul'da kalmaması ve İzmir'e dönmesi, İtilaf Devletleri'nin kontrolünde bulunan bir şehir yerine, işgal edilmemiş olan bir yerde yaşamayı tercih ettiğini göstermektedir. Kaldı ki, İstanbul, Mondros Mütarekesi'nin hemen sonrasında, artık İttihatçılar için güvenilir bir kent olmaktan çıkmıştı. Rahmi Bey'in İstanbul'dan ayrılması bazı gazetelerde kaçtığı (firar ettiği) yolunda haberlerin çıkmasına yol açmıştır. Rahmi Bey bu haberleri tekzip etmiş ve İzmir'de yaşadığını, kaçması için herhangi bir nedenin bulunmadığını açıklama gereği hissetmiştir. Buna karşılık kısa bir süre sonra Dâhiliye Nezareti tarafından hakkında soruşturma açılmıştır. Oluşturulan soruşturma heyeti, sadece siyasal faaliyetler ile ilgili değil, bazı yolsuzluk söylentilerine dönük de incelemeler yapmaya başlamış ve İzmir'e gelerek Rahmi Bey ile görüşmeler yapmıştır. Heyetin 1 Ocak 1919'da Rahmi Bey ile birlikte İstanbul'a gelmesi, Rahmi Bey açısından hayatında yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. İstanbul'da iken de kaçtığına dair haberler çıkmış ve bu haberler de bizzat Dâhiliye Nezareti tarafından tekzip edilmiştir¹⁴.

10 **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, DH. ŞFR., Dosya Numarası: 93, Gömlek Numarası: 12.

11 **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, DH.KMS., Dosya Numarası: 48 Gömlek Numarası: 94.

12 **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, DH.KMS., Dosya Numarası: 48 Gömlek Numarası: 94.

13 Mehmetefendioğlu, **a.g.e.**, s. 369.

14 Mehmetefendioğlu, **a.g.e.**, s. 369.

Rahmi Bey'in İstanbul'da iken İttihat ve Terakki Fırkası'nın yerine kurulan Teceddüt Fırkası'nın çalışmalarına katıldığı akla gelmektedir. Aslında Rahmi Bey ve diğer İttihatçıların İstanbul'daki yaşamlarında, 1919 yılı başından itibaren kendi faaliyetlerinden çok, Hükûmetin politikası belirleyici olmaya başlamıştır. Paris Barış Konferansı'nın başlamasından sonra, İtilaf Devletleri nezdinde doğrudan ve dolaylı girişimlerde bulunan Osmanlı Hükûmeti için, İttihatçılığı ile bilinen kişilerin üzerine gitmesi ve tutuklamalar yapması, en az hasarlı bir barış antlaşması için yapılan dolaylı adımlardan biri, belki de en önemlisidir. Rahmi Bey, İstanbul Hükûmeti'nin Batılı devletler nezdinde izlemiş olduğu "telafi etme" politikasının bir parçası olarak 29-30 Ocak 1919'da tutuklanmış ve Bekirağa Bölüğü'ne hapsedilmiştir¹⁵. Bekirağa Bölüğü'nde tutulan İttihatçılar arasında 59 kişi İngilizler tarafından "en ağır suçlu" olarak görülmüş ve daha sonra da yine bir tasnif yapılmış, sayı daha da azaltılarak adeta "azılı" olarak nitelendirilen 19 kişinin adının karşısına işaret konulmuştur. İşte "azılı" olarak işaretlenen bu 19 kişinin arasında Rahmi Bey de vardır¹⁶. Rahmi Bey'in tutuklu olduğu günlerde (12 Şubat 1919), Çerkes Ethem'in, oğlu Alpaslan'ı kaçıarak fidye istemesi, Rahmi Bey'in fidyeyi ödemek için mal varlığını elden çıkarmasına yol açmıştır. 1918 yılının sonlarında valilik görevinden ayrılan Rahmi Bey, 1919'un ilk iki ayında hem özgürlüğünü hem de mal varlığını kaybetmiştir¹⁷. Teşkilat-ı Mahsusa'nın da işin içinde olduğu izlenimi ve Rahmi Bey'in çaresiz kalması, onun Malta'da İttihatçılıktan çok, İngiliz yanlısı biri olarak görünmesinde etkili olduğu düşünülebilir. Bir anlamda kırgınlık, hatta kızgınlık, bu yeni dönemde İttihatçılara mesafeli durmasına neden olmuştur denebilir.

Bir süre İstanbul'da Bekirağa Bölüğü'nde tutulan Rahmi Bey ve diğer İttihatçılar, 28 Mayıs 1919 tarihinde Malta'ya nakledilmişlerdir. Böylece Millî Mücadele döneminde Rahmi Bey'in Türkiye'deki faaliyetleri, yaklaşık iki yıl kesintiye uğramıştır. Rahmi Bey, 2691 numaralı sürgün olarak, 41'ler ve ikinci sınıf sürgünler arasında yer almıştır¹⁸. Sürgünlerle ilgili olarak 6 Aralık 1919'da yeni bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu kez suçlamalara göre bir liste oluşturulmuştur.

15 Bilal Şimşir, **Malta Sürgünleri**, Bilgi Yayınevi, İkinci Baskı, Ankara, 1985, s. 57-58; Tutuklananlar arasında Rahmi Bey'den başka Hüseyin Cahit, Kara Kemal, Karasu, Mithat Şükrü, Hüseyin Kadri, Tevfik Rüştü, Canpolatoğlu İsmail de vardı. Akşin, s. 153.

16 Şimşir, **a.g.e.**, s. 96-97.

17 Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Ali Efe, **Çerkez Ethem**, İstanbul, 2009, s. 25-34.

18 Şimşir, **a.g.e.**, s. 109.

2691 numaralı sürgün Eski İzmir Valisi Rahmi Bey, B grubunda zulüm yapılmasına göz yummuş olmakla suçlanan eski iktidar üyeleri arasında yer almıştır¹⁹. Bu sınıflandırmaya göre Rahmi Bey, hafif suçlular arasında gösterilmiştir.

Rahmi Bey'in, Malta günlerinin büyük bölümü İngilizlerin kısmî himayesi altında geçmiştir. Anglofil olarak değerlendirilen ve savaş sırasında İngilizlere yakın bir siyaset izleyen Rahmi Bey'in tutuklanması ve Malta'ya gönderilmesi, Bilal Şimşir'e göre kendisi için bir şoktur. Şimşir, Rahmi Bey'in Malta'dan Lord Curzon'a mektup yazdığını ve bırakılmasını talep ettiğini belirtmektedir²⁰. Yine Şimşir'in verdiği bilgiye göre bu çabaları sonuçsuz kalan Rahmi Bey, Londra'daki Fransız Büyükelçiliği'ni de aracı olarak kullanarak bir hamle daha yapmıştır. Malta'dan kurtulmak için İngiliz dostlarını da araya koyan Rahmi Bey'in tüm çabaları sonuçsuz kalmıştır²¹. İngilizlerin kendilerine yakın olan ve savaş sırasında kendi vatandaşları lehine uygulamalarda bulunan bir valinin bırakılmaması konusunda bu denli kararlı davranmalarında, Rahmi Bey'in İttihatçı kimliğinin, İngiliz yanlısı olmasından daha baskın görünmesinin etkisinin olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle İngilizler, Ermeni ve Rum taleplerine bağlı kalmayı kendi çıkarlarına daha uygun görmüşlerdir. Böylece tutuklandığında ciddi bir şok yaşayan Rahmi Bey, bu kez büyük bir hayal kırıklığı ile karşı karşıya kalmıştır. Girişimleri sonuçsuz kalan Rahmi Bey de, diğer tutuklular gibi Ankara'dan gelecek haberi beklemeye başlamıştır.

Ankara ile Londra arasında, Malta tutuklularının geleceğiyle ilgili ilk ciddi görüşmeler Londra Konferansı sırasında yapılmıştır²². Aslında konferansın başlamasından birkaç gün önce tutukluların durumu İngiliz Parlamentosu'nda görüşülmüş ve Rahmi Bey'in adı zikredilerek bu konuda hükûmete eleştiriler getirilmiştir²³. Bundan da anlaşılacağı gibi, İngiliz Hükûmeti Malta'da tutuklu bulunanların geleceği konusunda, sadece Ankara ile değil, aynı zamanda kendi ülkesindeki siyasal çevrelerle de fikir ayrılığı içerisindeydi.

19 Diğer iki grup A-Zulüm yapmış olmakla suçlananlar ve B-Zulüm politikasıyla ilişkileri bulunduğu söylenemeyecek olanlar... Şimşir, s. 218-219.

20 Şimşir, **a.g.e.**, s. 284-285.

21 Şimşir, **a.g.e.**, s. 285-286.

22 21 Şubat-12 Mart 1921 tarihleri arasında toplanan Londra Konferansı ile ilgili geniş bilgi için bakınız: Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1986, s. 117-140.

23 Şimşir, **a.g.e.**, s. 347.

Londra Konferansı sırasında Bekir Sami Bey'in imzaladığı,²⁴ ancak TBMM tarafından onaylanmayan anlaşmada, Rahmi Bey'in adı serbest bırakılacaklar arasında yer almıştır. Ancak anlaşmanın hayata geçmemesi, Rahmi Bey ve diğer tutukluların salıverilmesini biraz daha geciktirmiştir.

Yunan Ordusu'nun İnönü önlerinde ikinci kez durdurulması, İngiliz Hükûmetinin Malta'daki sürgünlerin durumunu bir kez daha gözden geçirmesine yol açmış ve 12 Nisan 1921'de 40 sürgünün serbest bırakılması yolunda karar alınmıştır. 30 Mayıs 1921 tarihinde bırakılan Malta sürgünleri arasında Rahmi Bey de vardır.²⁵ Sürgünler İtalya üzerinden yurda dönmüşlerdir.

Rahmi Bey'in Malta'dan dönüşünde İstanbul'da kalması, onun hala İngilizlere güvendiğini göstermesi açısından önemlidir. Rahmi Bey bu yeni dönemde, İngiltere'ye olan yakınlığı ile Ankara'ya olan sempatisini aynı potada kullanmak istemiştir. Öyle ki, General Townshend ile Ankara'ya geleceklerine dair istihbarat bilgileri geçilmiş ve bu hareketin Fransız gazetelerine yansıdığı bilgilerine yer verilmiştir²⁶. Rahmi Bey'in Townshend ile birlikte Ankara'ya seyahatinin gerçekleşip gerçekleşmediğini bilmiyoruz. Ancak Mondros Mütarekesi'nin toplanması sürecinde arabuluculuk görevini üstlenen Townshend ile Rahmi Bey arasındaki yakınlaşma anlamlıdır. Buradaki belirsizlik Rahmi Bey'in İngiltere lehine mi, TBMM Hükûmeti lehine mi davrandığıdır. Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz öncesinde Konya'da General Townshend ile yapmış olduğu görüşmenin²⁷, 1921 yılındaki bu girişimin bir sonucu olduğu akla gelmektedir.

Sonuç olarak İzmir Valisi Rahmi Bey, İttihatçı kimliğinin elverdiği ölçüde Millî Mücadele yıllarında aktif siyasetin içinde kalmış ve Millî Mücadele'nin dağınıklık döneminde ayrıldığı ülkesine döndüğünde, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini yaptığı örgütlü bir mücadelenin varlığına şahit olmuştur. Talat Paşa ve Cemal Paşa'nın öldürüldüğü, Enver Paşa'nın ise yalnızlaştığı bir dönemde, Rahmi Bey'den de siyaseten kimsenin beklentisi kalmamıştır. Bu nedenle Anadolu hareketine karşı mesafeli durmuş ve yeniden aktif siyasetle ilgilenmek için Cumhuriyet'in ilanını beklemiştir.

24 Sonyel, **a.g.e.**, s. 132-139.

25 Şimşir, **a.g.e.**, s. 369.

26 **Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi**, İstiklal Harbi Katalogu, Kutu No: 1070, Gömlek No: 76.

27 Tansel, **a.g.e.**, s. 144-145.

Ancak Millî Mücadele yıllarında başlayan beklenmedik olaylar dizisi Cumhuriyet döneminde de devam etmiş ve Rahmi Bey aktif siyasette aktifleşmeden kendisini İzmir Suikastı girişimiyle ilgili olarak yargılananlar arasında bulmuştur. Ankara'da İstiklal Mahkemesi'nde yargılanan Rahmi Bey, 10 yıl kalebentlik cezasına çarptırılmışsa da, bu cezası daha sonra sürgüne çevrilmiştir.²⁸ Bütün bu açıklamaların ışığında Rahmi Bey'in İkinci Meşrutiyet döneminde başlayan yükselişi, Millî Mücadele yıllarında durağan bir hal almış, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise gerilemeye başlamıştır.²⁹

KAYNAKÇA

a) Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.KMS., Dosya Numarası: 48 Gömlek Numarası: 94.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH. ŞFR., Dosya Numarası: 93, Gömlek Numarası: 12.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.KMS., Dosya Numarası: 48 Gömlek Numarası: 94.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, İstiklal Harbi Katalogu, Kutu No: 1070, Gömlek No: 76.

b) Kitap ve Makaleler

Akşin, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976.

Aybars, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982.

Bayar, Celal, **Ben de Yazdım**, , Cilt: 1, İstanbul, 1965.

Efe, Ali, **Çerkez Ethem**, İstanbul, 2009.

28 Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s.364.

29 1926 yılında Mustafa Kemal Paşa'ya İzmir'de düzenlenmek istenen suikast ile ilgili görülerek yargılanan Rahmi Bey, yurt dışına kaçmış ve 1933 yılına kadar Türkiye dışında yaşamıştır. 1933 yılında Türkiye'ye dönen Rahmi Bey Aslan soyadını almış ve sade bir yaşamı tercih etmiştir. Rahmi Bey, 1947 yılında İstanbul'da ölmüştür.

Erdeha, Kamil, **Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975.

Esatlı, Mustafa Ragıp, **İttihat ve Terakki'nin Son Günleri**, Bengi Yayınları, İstanbul, 2007.

Mehmetefendioğlu, Ahmet, "*Rahmi Bey'in İzmir Valiliği*", **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Sayı:3, Cilt:1, 1993.

Sonyel,Salahi, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1986.

Şimşir, Bilal, **Malta Sürgünleri**, Bilgi Yayınevi, İkinci Baskı, Ankara, 1985.

Tansel, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Cilt: I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977.

Türkgeldi, Ali Fuad, **Görüp İşittiklerim**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İkinci Basılış, Ankara, 1951.